

Тетяна Заярна*

Хто хоче жити, не сміє займатися мистецтвом...

«Писання книг... а головне, видавання книжок –
це знищення за гроші...»

137 сторінка роману

Борис Нечерда, що знаємо його як талановитого українського поета, мав неабиякий хист прозаїка. Хто зна, може, з часом найбільш повно талант Нечерди розкрився б у прозі.

За життя автора вийшли друком: повість «Оksamитовий сезон» у 1985 році на шпальтах газети «Знамя коммунизма», окремою книгою роман «Смерть кур'єра» у 1991-му та скорочений варіант роману «Квадро» на сторінках журналу «Сучасність». У 2002 році у газеті «Думська площа» була надрукована рання повість «Вересень, жовтень, листопад».

Задуми та чернетки творів, що залишив по собі Б. Нечерда, опинилися в музеї завдяки друзям письменника.

Серед паперів знаходяться сторінки роману «Священний мрець», твір недопрацьований і невідомий. Тільки за спогадами друга поета, О.В. Ляшка, дізнаємося, що йому відомі деякі сюжетні лінії роману, зокрема історія братів Кирила та Мефодія, що «проговорювалися» між ними неодноразово. Але датування твору не має, запис у щоденнику 1996 року повідомляє: «...маю в темпі допрацювати стару річ, «Священного мерця»... Можемо тільки здогадуватися, що роман писався декілька років – 1993-1996 (?).

Листи роману були ретельно зібрані в окремій теці, багато окремих листів – друкованих чернеток були розпорешені між іншими паперами.

* Завідувачка відділу Одеського літературного музею.

Твір має певні лакуни: так, ми не знаємо, де знаходяться сторінки з 41 по 50, обривається роман сторінкою 214 (за авторським друком).

Роман являє собою ніби окремі історії з життя різних людей, які між собою ніяк не пов'язані, хіба лише розмовами героїв з Нікієм та Фулідідом. «Фірмач» Павло Касянович Касіян; афганець, а згодом бомж – Кирило Рубахо, та його брат Мефодій; «класик обласної літератури» Антон Антонович Іллянене і секретар обкому Вілен Максимович Худяков; американський бізнесмен Майкл Касс, в минулому – сержант Радянської армії Михайло Касіян. Письменник вільно переміщує своїх героїв у часі та просторі. Сюжет, як мереживо, стикається «вершечками» – іноді якоюсь фразою, іноді далекою асоціацією. Чому Нечерда назвав свій роман «Священний мрець»? 90-ті роки XX ст. – злам епох, руйнування імперії та людських доль? Може, тому і відсилення до Сіракуз – античної руїни, до Нікія, якого описав в книзі історії Фулідід?

Зі сторінок щоденника 1996 року ми дізнаємося, як посувалася робота над «Останньою книгою» та романом «Священний мрець», яка то була мука і радість для творця, як впадав він у відчай та острахи, і як знову народжувався для роботи. Останніми роками, коли дошкуляли хвороби, тіло переслідували сталі болі, у побуті – матеріальні негаразди, душа його творила, була наснага, а також уповання на Господа, що встигне, що довершить свою працю.

7 квітня, Благовіщення. 1996

...Однак – понад усе зазначене – тяжко, (...) до фізичної знемоги, спраг до прози; жадаю роману, вкорінення, самоповаги; бачу себе вільно мислячою людиною, творцем, а не з'їденим побутом засланцем.

Хоч би що там було, маю в темпі допрацювати стару річ, «Священного мерця», а за тим, якщо не одночасно, змонтувати т. з. «бандерівський» роман із мого дитинства в Ожидові – року Божого 1948.

Шибанула охота зробити й ще дещо. Не таке жорстоке, як попередні речі; може, і з розвою сімейної хроніки... чи любові навіть (ого! – на старість...). Бо ж я таки досвідчений, хліба їв не з одної печі. Й допоки слово моє не звалашене, покіль мозок ясний, то мушу змагатися з бездуховністю довкілля, а – головне – з осоружним alter ego.

Тож ущаслив мене, пречиста Діво, вдалими народами...
Бо далі не випадає мені жити пізнєіванством. Адже Іван я вчасний.

21 травня

Поминулими безсонними ночами до болю розмірковував над нашим українським мистецтвом узагалі, літературою – зокрема. Нинішній невтішний стан, одначе, не надається до катастрофізму! Так чи інак (як жаль, що вже без мене) справжня література воскресне, щоправда, – смертю смерть поправши...

Заздрю молодим і здоровим, що стануть до літ. праці наступного віку! Хай би вони тільки не забували, на чиїх кістках і нещастях вибрунькується їхня геніальність і свобода.

Гм. Щось на патетику потягнуло? Невчас.

28 травня

Ся ніч нескінченна. Сну й на дрібку... То, власне, не біль в місцях переломів, а якась істеричне сіпання, дрож, судороги, якісь колючі спалахи нервових ниток у п'яті й пальцях, по хвилині затишшя все повторюється – на нижчому чи вищому порозі болючого свавілля...

Пишу про це так докладно на незабудь: може, знадобиться для вже тепер осінньої прози, осінньої, бо до того часу навряд чи збудуся на письмо.

Прикрі перспективи, час минає без вороття, час моїх так зухвало плеканих надій: планів, якими намірився позмагатись із високосним роком. (А він же, клятий, іще до середини своєї не добіг...)

Якого дідька ввійшло мені в голову кидати виклик власній долі? Де хвальна моя виваженість? А – обережність?

Гай-гай...

Видно, на роду мені таке написано: боротися, передужувати (у тому числі й себе), страждати – аби перемогти. Я неодмінно мушу перемогти. І переможу. Хоча не виключено, що саму перемогу, плоди безнастанних змагань... я не побачу на власні очі, ба не буду живий; така придебенція цілком імовірна, ба – законмірна для такого, як я, вічно невезучого.

А проте не нарікаю на такий поворот-обертас долі, бо чільне місце посідає й чогось вартує самий процес: пере-дужувати, пере-магати. Оце «пере» найсвятіше в людині, то єсть його внутрішній храм.

(Не дуже це по-християнськи – отак розмірковувати, – за-
тятість не прикрашає; але то чиста, сповідально-щира правда,
і я не бачу причин, аби утаювати її, ну – принаймні від свого но-
татника. Адже цим самим я не хочу удоступнити невтаємниченим
ослам природу моїх перемін, далебі!)

21 червня

...Я тут ось дурня клею, вдаю страждальця й базграю всілякий
непотреб, ах, мовляв, нога! ох серце!

Дурощі все. Дурниці і дрібниці. Бо ж я здавен невезучий чо-
ловік, можна сказати – ходяча кунсткамера потворних невдач,
нешасливих випадків і поразок; а тому нема чого скиглити, поза
як було, є і буде надалі зі мною подібне неподобство.

Варто жалкувати за тим, чого може не бути, не статися. Пе-
редовсім це – не встигнути... Не виконати бодай мінімум того,
що поклав собі написати. Бодай би сталанило зробити один мій –
вистражданий, головний роман і, коли на те ласка Божа, золоту
книжечку лірики.

На більше не зазіхаю.

[Адже тепер і козлу ясно, що ніколи вже не досягну, не матиму
з наведених вище причин ані гідного людини житла власного, ані
сприятливих умов, і закінчу життя – поневіряючись. (Дякував би
долі, в разі не згину десь попідтинню...). Все ж не ремствую.
І не заздрю щасливчикам.]

З романом, як на погляд, усе значною мірою ясно, лишається
мати змогу працювати; складніше з віршами: доста сумнівів і ва-
гань. Проте й це здоланне. Мені б тільки-но почати! Тільки б на-
брати розгону... Я ж знаю мою вдачу: перша сторінка прози, пер-
ша строфа – а далі піде, піде, і спинити мене зможе лише смерть.

Усвідомлюю: те, що я створю, з перебігом часу стане в приго-
ді Україні, і порозумнішалий народ не соромитиметься свого не-
пуктячого сина. І, може, простить...

1 серпня

Я завжди маю пам'ятати, що моє життя будь-якої хвилини
може урватися. Звідси – необхідність вірно мислити. Ніскільки
не обтяжуючись щодо мого письменницького потенціалу й,

узагалі, здібностей, усе ж не хотілось би, щоби друкований творчий доробок закінчувався «Вибраним» і журнальним варіантом «Квадро». Благаю Бога, аби смерть зненацька не заскочила мене за становища «голого короля». Цього задосить. Лише устигнути б написати та неодмінно видрукувати тамту прозу й вірш, що вони викричуються з мене назовні. Бог милосердний; хай буде так, яка його воля.

26 жовтня, субота

Доволі багацько написав уже, а що діється це переважно ночами, то й не дивно, що в результаті надірвав серце.

Мабуть, кілька діб байдикуватиму, обмежуючись (може) виправленням, абощо, зробленого.

А загалом ведеться мені байдуженько. Голова навдивовижу свіжа, працює з упереджувальною точністю. От хіба що душа моя, й без того зболена, не зовсім щоб на місці. Але тут зарадити нічим.

10 грудня

Працюю як чорт. У понеділок і нині на службі не потикався. День і ніч за письмом.

Гарно.

Повний текст роману «Священний мрець» надрукований у науковому збірнику Одеського літературного музею «Дім князя Гагаріна», вип. 5, 2009 р., і доступний для читачів на сайті Одеського літературного музею у розділі «Видання музею». Ви зачаруєтесь «густою» притчево-модерновою прозою.

Борис Нечерда творить свій дивосвіт, свою філософію буття, свою неперевершену мову – мову поета в прозовому творі.

